

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureau-onderzoek en boringen aan de
IJsbaanweg te Franeker, gemeente
Franekeradeel (Fr.)**

G.J. de Roller

ARC-Rapporten 2005-56

Groningen
6 juni 2005
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het archeologische inventariserend veldonderzoek (IVO) aan de IJsbaanweg te Franeker zijn de plannen van de gemeente om hier scholen te bouwen. Omdat voor het gebied een karterend onderzoek voor de periode Bronstijd–Middeleeuwen nodig is volgens de Fryske Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE), heeft de gemeente Franekeradeel aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht gegeven dit IVO uit te voeren. Het IVO bestaat uit een bureau-onderzoek dat op 23 mei 2005 plaatsvond en veldwerk dat op 24 mei 2005 door drs. ing. G.J. de Roller en dr. H. Buitenhuis werd uitgevoerd.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt ten zuiden van de IJsbaanweg op een sportveld. Het ligt ten noorden van de oude binnenstad van Franeker (afb. 1, 2 en 3).

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/101
Provincie	Fryslân
Gemeente	Franekeradeel
Plaats	Franeker
Toponiem	Ijsbaanweg
Kaartblad	5G
Coördinaten	165.131/578.485
Type bodem	kleigrond
Geomorfologie	getijdenvlakte

1.4 Doel van het onderzoek

Het IVO heeft tot doel duidelijkheid te verschaffen over de bodemopbouw, de eventuele mate van verstoring ten gevolge van de aanleg van het sportveld en een verwachting te geven van mogelijk aanwezige archeologisch waardevolle lagen.

1.5 Werkwijze

Voorafgaand aan het veldwerk is een bureaustudie gedaan waarbij gebruik is gemaakt de Fryske Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE), de gegevens in Archis¹, de bodemkaart (1:50.000, blad 5) en de historische kaarten Geudeke et al. (1990) en Schotanus à Sterringa & Alting (1718).

Voor het veldwerk is conform het voorlopige PvE van de Provincie Fryslân voor de Midden-Bronstijd–Middeleeuwen een karterend onderzoek 1 nodig. Hier toe zijn op het onderzoeksterrein van ca. 2100 m² in totaal zes boringen gezet (afb. 3). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, alghele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De boorafstand is ca. 25 m en de raaiafstand ca. 20 m. Hiermee is voldaan aan het in het PvE voorgeschreven grid van 50 bij 40 m met een minimum van zes boringen. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm om door de stugge bovengrond te boren en een guts met een diameter van 4 cm voor de slappere lagen en om een goed beeld te krijgen van de verschillende bodemlagen.

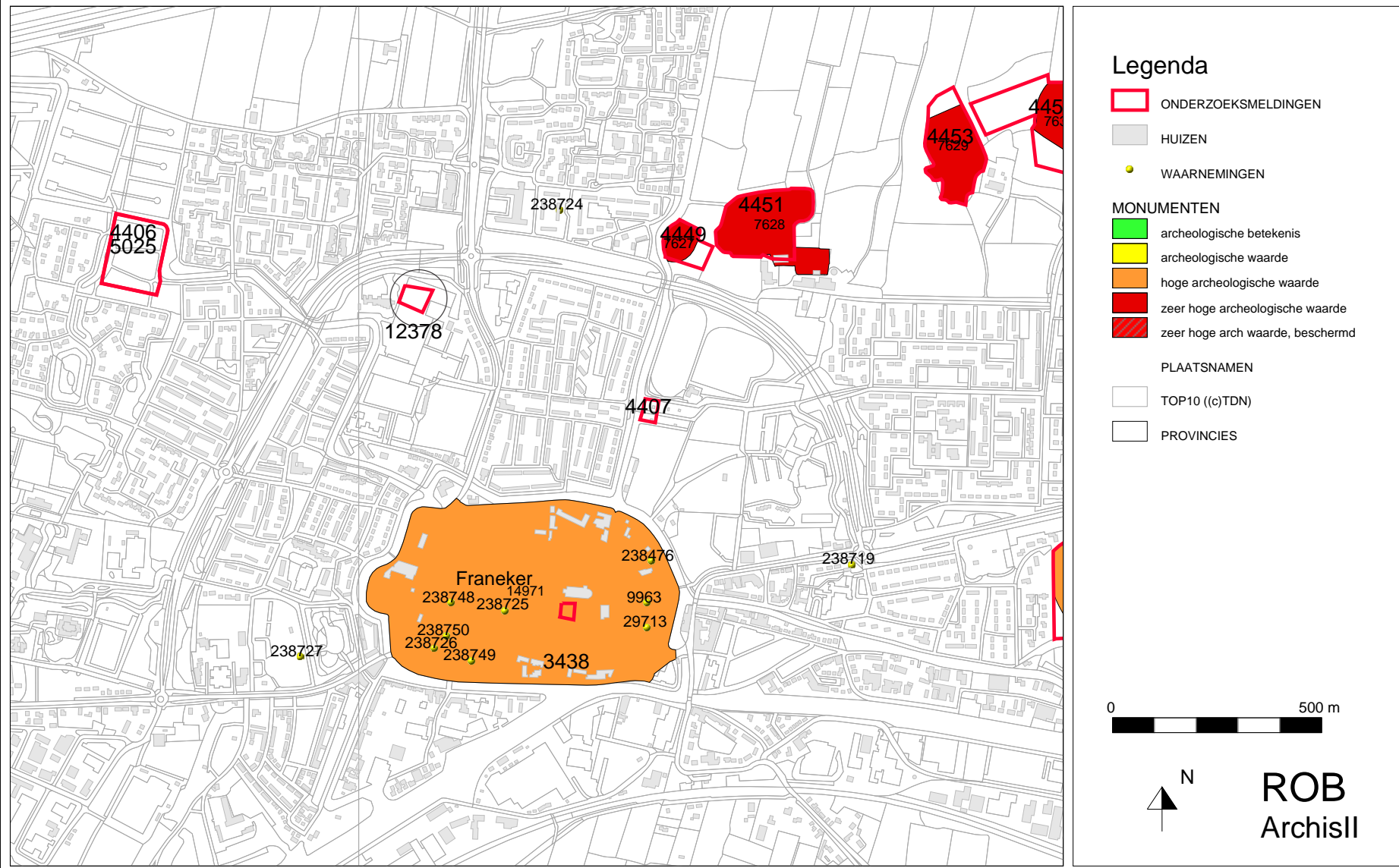
De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies zijn beschreven, volgens de NEN5104, en opgemeten. Vervolgens is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen waaronder molshopen. De vondstzichtbaarheid was nihil aangezien het terrein een sportveld (gras) is.

---

¹Archeologische database van Nederland

Abbeelding 2 Ligging van het onderzoeksgebied, met nr. 12378, binnen de cirkel. Tevens zijn monumenten en waarnemingen in de omgeving van het onderzoeksterrein weergegeven. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek / Archis II, 19 mei 2005.

2 Resultaten

2.1 Bureau-onderzoek en geo-archeologische context

De FAMKE schrijft voor het onderzoeksgebied voor de periode Steentijd–Bronstijd geen onderzoek voor en voor de periode Midden-Bronstijd–IJertijd een karterend onderzoek 1.

Uit de gegevens in Archis blijkt dat ten zuiden van het onderzoeksgebied de stadskern van Franeker ligt met vondsten uit de periode Late Middeleeuwen–Nieuwe Tijd C (bijlage 2). Ten noorden van het onderzoeksgebied liggen vindplaatsen van Vroeg-Romeins aardewerk (Archis nr. 238724) en een terp uit de Romeinse Tijd. Ten noordoosten van het gebied ligt een rij terpen (Archis nrs. 7627, 7628 en 7629). Het onderzoeksgebied ligt in het verlengde van deze terpenrij (afb. 2).

De bodemkaart (1:50.000 blad 5 Harlingen) heeft voor het onderzoeksgebied geen gegevens, maar extrapolatie van de omringende gegevens maakt het waarschijnlijk dat het terrein uit een kalkrijke poldervaaggrond van zavel (sterk zandige of siltige klei) bestaat. Ten noorden van deze grond ligt zware zavel en ten zuiden lichte zavel. Het booronderzoek zal duidelijk maken hoe de juiste bodemopbouw van het terrein is. De pleistocene ondergrond ligt hier 12 tot 18 m –NAP. Geomorfologisch gezien moeten de gegevens ook geëxtrapoleerd worden en komen dan uit op een getijdenvlakte met mogelijk een oeverwal.

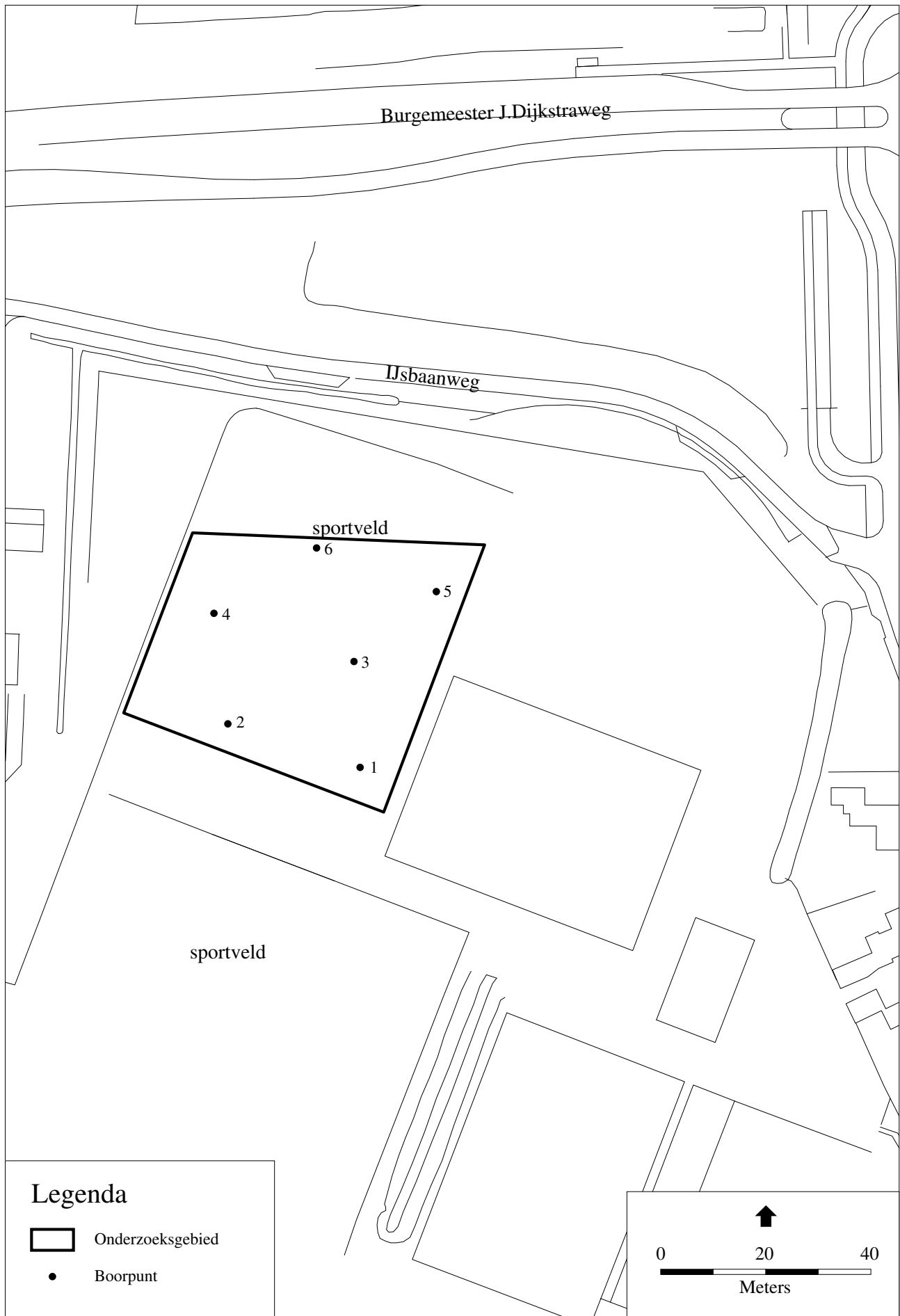
De historische kaarten geven aan dat het onderzoeksgebied rond 1850 uit grasland en bouwland bestaat zonder bebouwing. Ook de Schotanus atlas geeft voor het gebied geen bebouwing weer.

Uit het bureau-onderzoek komt naar voren dat er in het onderzoeksgebied weinig bodemverstorende werkzaamheden hebben plaatsgevonden met uitzondering van het recente grondgebruik. Het terrein was in het recente verleden bouwland of grasland. Er moet rekening mee gehouden worden dat zich onder het maai-veld overlibde terpen kunnen bevinden die in het verlengde liggen van de terpenrij Erkens, schalzum, Peins ten noordoosten van Franeker.

Het is daarom noodzakelijk om door middel van het booronderzoek duidelijkheid te krijgen over de juiste bodemopbouw, de mate van intactheid en eventueel aanwezige terplagen.

2.2 Bodemopbouw

Globaal bestaat de bodemopbouw van onder naar boven uit zand dat geleidelijk over gaat in uiterst siltige klei welke wordt afgedekt door een opgebrachte zandlaag. Het zand inde ondergrond behoort tot de kwelderwal waar ook de terpenrij Erkens, Schalzum, Peins op ligt. De uiterst siltige klei bevat zandbanden en schelpenresten. Ze zijn afkomstig van kwelderafzettingen. In de noordelijkste boringen (5 en 6) zijn sloten op greppels met recent materiaal (bevat o.a. aluminiumfolie) opgevuld. Voor de aanleg van het sportveld zijn de sloten gedempt en is er een zandlaag aangebracht (bijlage 1).

Afbeelding 3 Ligging van de boorpunten. Kaart: B. Schomaker.

2.3 Vondsten

Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Een oppervlaktekartering was niet mogelijk omdat het terrein als sportveld (gras) in gebruik is.

3 Conclusie en aanbeveling

Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. De bodem bestaat uit een kwelderrug welke bedekt is door uiterst siltige klei (lichte zavel). Omdat er geen sporen zijn gevonden van archeologisch interessante lagen, zoals overslibte terpjes, zijn er vanuit archeologisch oogpunt geen belemmeringen voor de voorgenomen bouw. Mochten er tijdens het grondwerk onverhoopt archeologische resten aangetroffen worden dan dient de provinciaal archeoloog² hiervan terstond in kennis gesteld te worden.

Literatuur

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 2 Noord-Nederland 1851–1855*. Groningen.

Schotanus à Sterringa, B. & M. Alting, 1718. *Uitbeelding der heerlijkheit Friesland; zoo in 't algemeen, als in haare XXX bijzondere grietenijen*. Leeuwarden.

---

²Dr. G.J. de Langen, tel: 058 2925487.

Bijlage 1 Boorstaten

Diepte in cm onder het maaiveld.

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Ks3	klei, sterk siltig	Zs1	zand, zwak siltig	h3	sterk humeus
Ks4	klei, uiterst siltig	Zs3	zand, sterk siltig		

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs1		geleidelijk	lichtbruingrijs	
60	Ks3		geleidelijk	bruingrijs	
180	Ks4		geleidelijk	lichtgrijs	
210	Zs3			grijs	

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs1		geleidelijk	lichtbruingrijs	
80	Ks3		geleidelijk	bruingrijs	
180	Zs3			grijs	

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
5	Zs1		scherp	lichtbruingrijs	
35	Ks3		scherp	bruin	
70	Ks3		scherp	lichtgrijs	
160	Ks4		geleidelijk	lichtgrijs	
190	Zs3			donkergrijs	

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
5	Zs1		scherp	grijs	opgebracht
35	Ks3		scherp	bruin	
70	Ks3		scherp	lichtgrijs	ijzerhoudend, hout
160	Ks4		geleidelijk	lichtgrijs	zandbandjes
190	Zs3			donkergrijs	

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs1		scherp	lichtgrijsbruin	opgebracht
80	Ks3		scherp	grijsbruin	puinbrokje, ijzerhoudend
195	Ks3	h3	scherp	grijszwart	plantenresten, iets puin, slootvulling
200	Zs3			lichtgrijs	

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Zs1		scherp	lichtbruingrijs	opgebracht
80	Ks3		scherp	bruin	baksteen gruis
100	Ks3	h3	scherp	donkergrijsbruin	plantenresten, aluminium folie, sloot
160	Ks4			bruingrijs	zandbandjes

Bijlage 2 Periodisering

De onderstaande tabel geeft een vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (conform Brandt et al. 1992).

Periode	
Paleolithicum	8800 v. Chr. en eerder
Mesolithicum	8800–4900 v. Chr.
Neolithicum	5300–2000 v. Chr.
Bronstijd	2000–800 v. Chr.
IJzertijd	800–12 v. Chr.
Romeinse Tijd	12 v. Chr. – 450 n. Chr.
Vroege Middeleeuwen	450–1050 n. Chr.
Late Middeleeuwen	1050–1500 n. Chr.
Nieuwe Tijd	1500 n. Chr. tot heden